

Тема 1. Аналіз господарської діяльності в системі управління підприємством

ЗМІСТ

| | |
|--|---|
| 1. Необхідність розвитку аналізу господарської діяльності..... | 1 |
| 2. Суть аналізу господарської діяльності | 2 |
| 3. Функції та задачі аналізу господарської діяльності. | 5 |

1. Необхідність розвитку аналізу господарської діяльності

Необхідність розвитку аналізу господарської діяльності та його проблеми зумовлені практичною діяльністю людини, потребою у кваліфікованому і ефективному управлінні, яке б забезпечило динамічний розвиток суб'єктів господарювання.

За допомогою аналізу досліджують явища суспільного життя, господарські процеси для накопичення певних знань, але в першу чергу для практичного використання цих знань у менеджменті господарською діяльністю суб'єктів мікроекономіки.

Становлення аналізу як функціональної економічної науки можна бачити з трансформації його назви — аналіз балансу, аналіз звіту, аналіз господарської діяльності, економічний аналіз, соціально-економічний аналіз та ін. Науковці-аналітики вважають, що три останніх назви, при незначних відтінках, характеризують сучасний стан розвитку дисципліни, а отже, можуть вживатися, практично, як однозначні поняття і в підручнику найчастіше виражаються словом “аналіз”.

Основними **причинами** необхідності розвитку є:

- розширення господарської самостійності та економічної відповідальності;
- динамізм внутрішнього і зовнішнього середовищ;
- розширення економічних зв'язків;
- зростання невизначеності і ризику;
- недостатність інформації;
- відсутність системності як при оцінці результатів діяльності підприємства, так і при їх прогнозуванні;
- неадекватність методології аналізу господарської діяльності сучасним вимогам розвитку суспільних відносин, яка не враховує специфіку діяльності нових аграрних формувань і суб'єктів ринкової інфраструктури;
- недосконалість методик застосування електронно-обчислювальних машин для проведення аналізу і використання його результатів в управлінській діяльності;
- невдале реформування бухгалтерського обліку і статистики.

[Повернутися до змісту](#)

2. Суть аналізу господарської діяльності

Суть аналізу господарської діяльності полягає у вивченні стану і розвитку підприємства, встановленні причин зміни результатів господарювання і розробці заходів, спрямованих на поліпшення діяльності підприємства.

Економічний аналіз процесу виробництва або окремих підрозділів підприємства дає змогу виявити конкретні можливості підвищення ефективності діючої системи, їх роботи за допомогою певних прийомів і методів. Як наука Аналіз господарської діяльності є системою специфічних знань, що передбачає:

- дослідження економічних процесів у взаємозв'язках, які складаються під впливом об'єктивних економічних законів та принципів суб'єктивного характеру;
- наукове обґрунтування бізнес-планів об'єктивне оцінювання їх виконання;
- виявлення позитивних і негативних чинників та кількісне вимірювання їх впливів;
- розкриття тенденцій та пропорцій господарського розвитку, виявлення невикористаних внутрішньогосподарських резервів;
- узагальнення кращого досвіду, прийняття оптимальних управлінських рішень.

Розібратися в особливостях господарської діяльності об'єкта, що аналізується, означає розкрити і зрозуміти основні причини визначального впливу на виконання бізнес-плану тих чи інших чинників, з'ясувати їх дію та взаємодію і в разі потреби змінити ступінь (силу) їх дії за допомогою певних методів і прийомів економічних та математичних розрахунків.

Суть аналізу проявляється **через його принципи**, до яких відносять: об'єктивність, детермінізм, розвиток, комплексність, оперативність, дієвість, демократичність, соціально-екологічний підхід.

Об'єктивність проявляється в такій його організації, за якої одержані висновки відбивають дійсний стан справ і не залежать від суб'єктивних поглядів і переконань аналітика.

Детермінізм (причинна залежність) передбачає визнання того, що виробничо-фінансова діяльність підприємств та їх структурних підрозділів є концентрованим виразом причинно-наслідкових зв'язків, які існують або проявляються в господарському організмі. Кожне явище являє собою складну систему зв'язків, під впливом яких воно формується, і завдання аналітика полягає у відкритті й пізнанні цих зв'язків.

Принцип розвитку передбачає вивчення зміни показників, явищ, процесів у часі й просторі. При цьому треба враховувати, що рушієм розвитку господарських систем є діалектична єдність і боротьба протиріч, кількісні перетворення супроводжуються якісними змінами, заміна старого новим, як правило, відбувається з труднощами. Принцип розвитку вимагає системного підходу до вивчення економіки, яка розвивається згідно з її законами і закономірностями.

Комплексність передбачає вивчення всіх сторін і складових господарської діяльності.

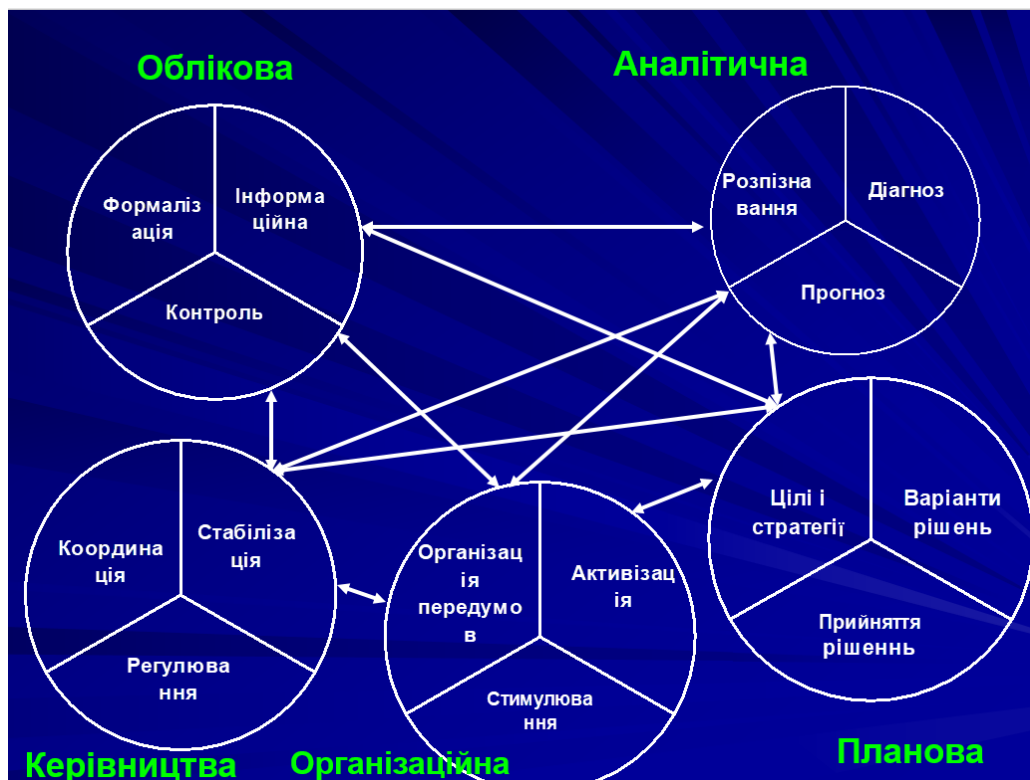
Оперативність — своєчасне виявлення причин відхилень від заданої (бажаної) величини параметрів, що є передумовою своєчасного прийняття коригуючих управлінських рішень.

Дієвість полягає в тому, щоб не обмежуватись реєстрацією виявлених при аналізі фактів. Висновки за результатами аналізу повинні забезпечувати розробку заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва, які мають бути конкретними і прийнятними для використання. Дієвість аналізу посилюється широкою гласністю його результатів, тобто демократичністю.

Принцип демократичності передбачає залучення до проведення аналізу якомога більшої чисельності працюючих незалежно від посади. Цьому сприяє перехід на нові форми господарювання — орендні відносини, кооперативи, акціонерно-пайові формування, асоціації, спілки та ін. Такий підхід дозволяє значно підвищити активність та ініціативу працівників щодо виявлення і використання додаткових можливостей для розвитку виробництва.

Соціально-екологічний підхід передбачає оцінку вирішення кожної господарської задачі з позиції соціальної та екологічної доцільності. Цей підхід ґрунтується на тому, що людина з її потребами, інтересами є домінантою у взаємодії факторів: природа—людина—економіка—суспільство (рис. 1). Лише такий підхід може забезпечити раціональне господарювання, що ґрунтується на законах природи, яка завжди раціональна, не знає надмірностей, є зразком рівноважного, безвідходного екологічно чистого виробництва.

Аналіз господарської діяльності є однією з найважливіших функцій управління. Розглянемо це на наступній схемі.



Ефективність аналізу як функції управління досягається лише за дотримання послідовності реалізації його стадій. Такими стадіями є розпізнавання, діагноз і прогноз. Розпізнавання (попередню оцінку ситуації) здійснюють після контролю виконання управлінського рішення. У процесі попередньої оцінки розпізнають і описують ситуацію, роблять висновки про доцільність і можливість зміни окремих параметрів аналізованого об'єкта, явища, процесу, визначають межі цих змін та роблять висновки про необхідність поглибленого вивчення, яке здійснюють на стадії діагностики. Діагноз допомагає виявити причини, що зумовлюють зміни аналізованих об'єктів, показників (параметрів) і є вихідною умовою для передбачення можливої зміни досліджуваного явища, процесу, тобто прогнозування, яке формалізується шляхом складання планів, програм, бюджетів тощо.

Ефективність аналізу залежить і від того, на якій стадії розпізнали ситуацію. Таким станом є **триада**: «слабкий сигнал — симптом — проблема». Традиційний підхід аналітичного осмислення ситуації в кращому випадку починався з виявлення симптомів проблем, а в більшості мав справу з оцінкою проблеми, яка вже виникла. Це призводило до того, що реакція на проблему була запізненою, чим понижувалася ефективність управлінського рішення. Тому систему розпізнавання доцільно побудувати таким чином, щоб можна було виявити ситуацію в стані її зародження. Така система розпізнавання базується на основі виявлення слабких сигналів. Наука не запропонувала надійної методики розпізнавання проблеми на етапі слабого сигналу, а методологія аналізу є такою, що розпізнавання в більшості ґрунтується на застосуванні емпіричних способів з використанням фіксованої інформації, зокрема, оцінюються відхилення середніх абсолютних і відносних величин, тенденції зміни аналізованих показників тощо.

З'ясуванню етапів розпізнавання ситуацій деякою мірою може допомагати таке припущення, що слабким сигналом можна вважати стале відхилення фактичного показника від нормативного (бажаного, запланованого) в межах до 10 %, якщо відхилення становить 10—30 % — йдеться вже про симптом, а понад 30 % — за проблему. Проте в сьогоденних умовах динамічних, часто не-передбачуваних змін такий підхід не завжди дає змогу своєчасно розпізнати ситуацію, особливо за слабкими сигналами. Виходом з цього становища є підбір таких методичних способів і прийомів, які б дозволили своєчасно виявити і уявити ситуацію, що забезпечило б оперативне реагування на неї суб'єкта управління. З арсеналу вищенаведених способів такими є абстрактно-логічні, експертні, економіко-статистичні (стохастичні) та ін.

[*Повернутися до змісту*](#)

3. Функції та задачі аналізу господарської діяльності.

Суть аналізу пізнається і через його функції, з яких виділяють загальносистемні та внутрішньосистемні.

Загальносистемні пов'язані з пізнанням і оцінкою нових суспільних явищ та соціально-економічних процесів, тобто вони характеризують суть аналізу господарської діяльності як науки, що покликана збагачувати систему знань про закономірності розвитку суб'єктів аграрної мікроекономіки — передумови високоефективного менеджменту ними.

Загальносистемним підпорядковуються внутрішньосистемні функції, які повинні забезпечити підготовку аналітичної інформації для обґрунтування і підтримання управлінських рішень. В умовах формування ринкових відносин функції ускладнилися і збагатилися. Це пов'язано із зміною зовнішнього і внутрішнього середовища, погіршенням демографії та екології, високим динамізмом процесів, розширенням демократії, екологічних і соціальних пріоритетів, застосуванням енергозберігаючих технологій, зміною форм власності й організації виробництва, диверсифікацією підприємств, нарощенням конкуренції, інфляційними процесами тощо.

Загальні функції реалізуються через виконання загальних і специфічних завдань. До загальних завдань належать формування зведених аналітичних даних, що характеризують ступінь і можливості задоволення потреб, визначених стратегією розвитку підприємства; стратегічну зону господарювання і його імідж; конкурентний статус; збалансованість розширених параметрів організації з її потенціалом; сталість (стабільність) функціонування підприємства та його адаптивність до нововведень і змін зовнішнього середовища; та ін.

Розв'язання загальних завдань, які ставить перед собою підприємство, здійснюється за допомогою специфічних, притаманних тільки аналізу

господарської діяльності, методів. До них належать:

- об'єктивна оцінка розвитку підприємства (виробничого підрозділу), виявлення проблемних ситуацій;
- визначення стратегічних, перспективних і тактичних цілей розвитку підприємства;
- прогноз впливу зовнішніх факторів і оцінка власних економічних можливостей;
- обґрунтування шляхів досягнення мети і строків реалізації управлінських рішень з розв'язання конкретних ситуацій;
- оцінка очікуваних результатів з найповнішим врахуванням наявних обмежень (можливостей);

Для оцінки рівня досягнення мети (цілей) та своєчасного вжиття необхідних заходів проводиться моніторинг виконання наміченої програми. Залежно від об'єкта аналізу, мети, яку він переслідує, завдання конкретизуються. Проте найкращих результатів можна досягти при здійсненні аналізу з дотриманням вимог системного підходу.

[Повернутися до змісту](#)